

Tervek helyismereti állományok digitalizálására a Muravidéken¹

ZAGOREC-CSUKA Judit

A szlovéniai könyvtárak az információs társadalom digitalizálási folyamatában

Ha a szlovéniai könyvtárakat az információs társadalom digitalizálási folyamatában összehasonlítjuk az európai könyvtárak digitalizálási folyamatával, megállapíthatjuk, hogy a szlovéniai könyvtárak digitalizálási folyamata 5–7 évvel lemaradt az európai könyvtárakétól. Ezt a lemaradást nagyobb *anyagi* támogatással és *szakmai* felkészültséggel lehetne legyőzni, vagy enyhíteni. A digitalizálási folyamat körülményeinek a megváltoztatásánál három tényezőt kellene figyelembe venni: az eddiginél még nagyobb mértékben kellene lehetővé tenni az információs

és kommunikációs technológiákhoz való korlátlan hozzáférés lehetőségét, az állampolgárokat intenzívebben kellene oktatni az információs írásbeliségre és hatékonyabb információs politikát kellene végezniük a szakembereknek.

Szlovéniában is nagy szerep vár a könyvtárakra az információk digitalizálásában, s a könyvtárosok olyan *interdiszciplináris* folyamatnak tekintik a digitalizálást, amelyben részt vesznek az informatikusok, a könyvtárosok és az információs technológiát létrehozó és működtető intézmények is. A digitalizálás folyamatát az Információs Társadalom Minisztériuma is támogatja. Sajnos, a kormányváltást követően, az új szlovén kormány 2005-ben ezt a minisztériumot megszüntette. A digitalizálási folyamat hatékonysága nagyban függ attól, hogy a jelen-

¹ A tanulmány elhangzott „*a helyismereti kiadványok digitalizálása a határon túli magyarság szolgálatában*” című nemzetközi konferencián (2005. február 21.) a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban

legi szlovén kormány anyagilag mennyire elkötelezetten fogja támogatni a az információs írásbeliség oktatását, az információs technológiák fejlesztését megcélzó programokat. Az elképzelések szerint a digitalizálást az illetékes minisztériumokon kívül a Könyvtári Tevékenységek Nemzeti Tanácsa mint a kormány egyik tanácsadó szerve irányítja.

A szlovén információs társadalom kiépítésében fontos kezdeményezés volt az *információs központok* felállítása, amelyek a szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia keretein belül működnek. A központilag szervezett, szakinformációs központok a tudományos kutatói tevékenység minőségét és eredményességét mérik és közvetítik. Szelektív módon digitalizálják a Szlovéniában megjelenő különböző tudományterületek legfontosabb szakirodalmát, kutatási jelentéseit és cikkeit. Ilyen információs központ az IZUM (Információtudományok Kutatóközpontja) és a COBISS integrált könyvtári rendszer felépítményei is.

A ljubljanaei egyetemek könyvtárai jelenleg még nem készültek fel arra, hogy a digitalizálást egy közös *integrált* könyvtári rendszerben oldják meg, egyelőre még saját könyvtári kereteiken belül digitalizálják az állományokat. A most folyó szakmai vitából kitűnik, hogy elkezdtek gondolkodni egy közös országos digitális könyvtár (hasonló lenne, mint Magyarországon a Magyar Elektronikus Könyvtár) kiépítésén a fővárosban, Ljubljanában. A tervezett szlovén digitális könyvtárat a Ljubljanai Egyetemi Könyvtár (Univerza v Ljubljani), a Központi Műszaki Könyvtár (Centralna Tehniška Knjižnica) és a Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (Narodna in Univerzitetna Knjižnica) közös projektjeként képzelték el, e három könyvtár reprezentatív gyűjteményére építve.

A digitalizálás másik fontos eleme, a könyvtáros szakma és a Szlovén Könyvtárosok Egyesülete (Zveza Bibliotekarskih Društev Slovenije) milyen irányelveket határoz meg ezen a téren. Természetesen a könyvtárügy iránítóin is múlik, hogy milyen

irányban kezdődik meg digitalizálás. Nehezíti a helyzetet, hogy a szlovén könyvtári rendszernek csakúgy, mint a világ többi könyvtári rendszerének is, megvannak a saját problémái (pl. a 2001-es új könyvtári törvény hiányosságai, a nemzeti és egyetemi könyvtár krónikus szakemberhiánya: alig 100 könyvtáros dolgozik a nemzeti könyvtárban; az egyes könyvtártípusok egyenlőtlen fejlődése, a szlovén könyvtárügy irányításának megosztása két minisztérium közt (Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium, valamint a Kulturális Minisztérium). Alapkérdésnek tekinthetjük azt is, hogy Szlovéniában milyen a könyvtárosok státusa, megítélése?

A szakmai szempontok erősítése sok mindentől függ: a jobb szervezéstől, a felhasználókkal létrejövő viszonyok minőségétől, a könyvtárosok önértékelésétől és nem utolsósorban a könyvtárvezetők stratégiájától.

Véleményem szerint, a könyvtárak és a könyvtárosok szerepe szlovéniában az információs társadalom digitalizálási folyamatában jelenleg azon áll, vagy bukik, hogy a jól bevált mechanizmusok, a nemzetközi protokollok, a könyvtári szakma szubjektív és objektív tényezői alapján hogyan tudják harmonikusan *összehangolni* ezt a folyamatot. A könyvtárosok véleménye szerint erre a feladatra a szakma felkészült, csak a digitális rendszer krealása nem elég hatékony az európai könyvtárügyben zajló digitalizálási folyamatokhoz képest.

A magyar helyismereti kiadványok digitalizálása a Muravidéki nemzetiségi könyvtárakban

Szlovéniában a Muravidéken 1945 és 2004 között összesen 71 magyar könyv jelent meg Lendván és Muraszombatban. Műfaji felosztásban ennek a könyvtermésnek a 2/3-a szépirodalom, 1/3-a pedig történelmi, helytörténeti, nyelvészeti, néprajzi tematikájú mű, de akadnak köztük akár művészettörténeti, könyvtártörténeti, vagy sajtótörténeti kiad-

ványok is. A helyismereti kiadványok szerzői között találhatjuk *Varga Sándor*, *Szúnyogh Sándor*, *Göncz László*, *Pivar Ella*, *Poszonec Mária*, *Göntér János*, *Vida János*, *Kercsmár Rózsa* és *Kovács Attila* nevét. Ennek a közel 20 magyar helyismereti, helytörténeti könyvnek a digitalizálása nem különösen nagy feladat sem a lendvai, sem a muraszombati könyvtárnak, de a nemzetiségi könyvtárakban a magyar könyvek, vagy időszaki kiadványok teljes szövegű digitalizálása még igazán nem indult be tervszerűen.

A maribori IZUM (Információtudományi Intézet) az információs infrastruktúrát szolgáltató intézmény keretein belül működő COBISS, együttműködésen alapuló online bibliográfiai- és könyvtári szolgáltatás rendszerében, amelyhez 254 különböző típusú szlovén könyvtár csatlakozott, csak digitális bibliográfiai tételeket gyűjtenek egy közös adatbázisba és azt szolgáltatják. A COBISS adatbázisában található a nemzetiségi könyvtárak *magyar könyveinek és magyar folyóiratainak és cikkeinek* bibliográfiai leírásai is, amelyeket a lendvai és a muraszombati könyvtárak dolgoznak fel. Internet-hozzáféréssel bárki keresheti ezeket a bibliográfiai adatokat, s Magyarországról is el lehet érni a Cobiss központi online katalógusát, amelyet 1991-től építenek Mariborban. A probléma viszont az, hogy a magyar helyismereti könyvek és tudományos cikkek *teljes szövegű* digitalizálása nincsen folyamatban, s ennek érdekében a Lendva vidéki könyvtárak nem fogtak össze, nem alakult meg egy közös munkacsoport, amely kidolgozná azt a programot, amely az írott kulturális örökséget őrző gyűjteményekbe került helytörténeti anyagot digitalizált formában felvinné az internetre. A helytörténeti könyvek mellett, én sokkal fontosabbnak tartanám azt a több száz helytörténeti, vagy honismereti cikket, tanulmányt, amelyek a népújságban (1958-tól), naptárban (1960-tól), a Lendvai Füzetekben (1973), a Muratájban (1988-tól), illetve Lend-

va község, Dobronak, Hodos önkormányzati (kétnyelvű) lapjaiban (1990) jelentek meg.

Miért van szükség a helytörténeti cikkek digitalizálására? Elsősorban a nemzetiségi könyvtárak állományvédelmének eszközeként mint helyettesítő (digitális) másolat, melynek hozzáférhetővé tétele az eredetit megkímélheti a használattól, másodsorban pedig nagy a helyismereti dokumentumok hírértéke, a nemzetiségi területről és az internet által bárhova közvetíthetők, s kutatható dokumentumoknak számítanak, tehát minél szélesebb körben kellene lehetővé tenni a felhasználásukat. Azt hiszem, hogy ezt a feladatot elsősorban a lendvai könyvtárnak kellene felvállalnia, mivel kétnyelvű könyvtárként működik, s ehhez nemzetiségi költségvetésből, illetve magyarországi pályázati pénzekből is meríthetne anyagiakat. Azoknak a nemzetiségi könyvtáraknak, amelyek két forrásból is tudnak digitalizálni: általános (nemzetiségi) költségvetésből vagy pályázati céltámogatásokból, valószínű lesz jövőjük.

Kérdés, hogy a helyismereti kiadványok digitalizálását kik végeznék? Természetesen, a szakképzett könyvtárosok, a korszerű technikák segítségével. A munkára fel lehet készülni akár magyarországi továbbképzéseken is (hiszen 1990-től már megjelentek az első magyar nyelvű digitalizált művek az anyaországban) és a gépi feltételeket is meg kell teremteni. Ahhoz, hogy a nemzetiségi könyvtárakban megfelelő módon tudjanak a digitalizálás szerzői-jogi kötelezettségeinek eleget tenni, ismerniük kell a szerzői jogokat és a mögötte álló szlovén jogszabályokat is.

Az „alapidigitalizálásra” szakértő (hungarológus, vagyis nemzetiségi) könyvtárosok választanák ki a magyar helytörténeti műveket, tanulmányokat, meghatározott kiadásokat, mivel ők ismerik az anyagot. Mikor valósulhat meg a fő cél, e dokumentumok széles nyilvánosság számára biztosított hozzáférhetősége? Akkor, ha a műszaki lehetőségek határain belül a rendszerhez bárki csatlakozhat, szol-

gáztatását bárki igénybe veheti. annak ellenére, hogy a 60 szlovéniai közművelődési könyvtár többségének van honlapja, közülük még egyetlen egy sem minősíthető digitális könyvtárnak. Hogy miért? A könyvtárak zöme nálunk arra használja az internetet, hogy bemutassák a saját tevékenységüket és szolgáltatásaikat, de digitális anyagot nem adnak a hálózatnak. mivel a kisebbségi vagy nemzetiségi könyvtárak esetében fontos tényező a kulturális transzformáció és a különböző kultúrák iránti nyitottság, Éppen ezért kezdenék építeni a lendvai és a muraszombati könyvtárak a saját honismereti adatbázisukat, hiszen mindkét könyvtár gyűjti a honismereti anyagot, a különbség csak az, hogy a muraszombati regionális könyvtár nincsen nemzetiségileg vegyesen lakott területen, a lendvai pedig kétnyelvű státussal is rendelkezik, esetleg a digitalizálási folyamatban össze is hangolhatnák a feladataikat, akár közösen a teljes honismereti anyag digitalizálására tehetnének szert. Ez lehetne egyben nyitás Magyarország felé is, hiszen az intézményes kapcsolatok már évtizedes múltra vezethetők vissza, de tevékenységüket, nemzetiségi programjait is össze kell hangolniuk a valós kihívásokkal, ez esetben az internet nyújtotta lehetőségekkel. Mindezzel végső soron a szolgáltatásokat tehetnék népszerűbbé.

A multikulturális (szlovén-magyar) kapcsolatok sikeressége nemcsak a gazdasági fejlődéstől vagy a formális és szakmai követelmények meglététől függ, hanem nagy mértékben attól, hogy a szűkebb és a tágabb közösség hogyan méltányolja és értékeli a magyar nemzetiség könyvtárügyét Lendván és a kétnyelvű területen, a könyvtárosok munkáját. A honismeret digitalizált információk anyagának nyilvánossá válása lehetővé tenné, hogy hatékonyabban őrizzük kultúránkat és identitásunkat, s végső soron lassíthatnánk az asszimilációs folyamatot.

A szövegek digitalizálása Szlovéniában, valamint a nemzetiségi területen még *helyi jelenség*. Még érnie kell a helyzetnek az összefogásra és egy egységes

koncepció kidolgozására. A magyar helyismereti kiadványok digitalizálása a nemzetiségi könyvtárakban Lendván és Muraszombatban nem megoldhatatlan. A helyi gyűjtemények őriznek kéziratos és egyéb anyagot is pl. fotóanyagot, stb. E dokumentumok digitalizálása fontos megőrzésük és egyedi mivoltuk miatt, és a hozzáférés érdekében. Szlovéniában már létezik egy olyan rendszer, amely információt oszt szét, vagy terjeszt, s erre épülhet rá egy egységes könyvtári rendszer, amely viszont információt gyűjtene és digitalizálná, s ebből szolgáltatna. Az a legfontosabb, hogy a nemzetiségi könyvtárak ne maradjanak ki ebből a folyamatból.

Irodalom

BIZJAK, Primož: Polja digitalnega kataloga ali o kriterijih bibliografske identifikacije. tradicionalni mediji v sodobni informacijski družbi. Zbds. Maribor, 2000. 138-148.p.

MOJCA Dolgan-Petrič: Kako izmeriti in ovrednotiti delovanje digitalne knjižnice? Knjižnica. Radenci, Zbds, 2002. 81.p.

Europa globalna informacijska družba. (Europa and the global information society). priporočila za evropski svet. Maribor, IZUM 1994.

Folytatódik a határon túli informatikai fejlesztés. In: Könyvtári Figyelő, 2005.1.sz. <http://www.magyarorszag.hu/hirek/kozelet/ihm20050222.html?h=1>

KIRÁLY Judit: Az információval erősödik az öntudat. In: Népszerűség. 2002. Január, 24.8.p.

KOKAS Károly: Könyvtáraink az elektronizáció és a hálózatok világában. (www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvta/automata/kokas-3.hu)

NYÍRI Kristóf: Információs társadalom és nemzeti kultúra. (<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsd/konyvtar/infnem/infnemz.htm>)

SEBESTYÉN György: Légy az információs társadalom polgára! Budapest : ELTE Eötvös Kiadó. 2002., 179-211.p.

PIVEC, Franci: Digitalna knjižnica ali informacijska revščina. knjižnica. Radenci: Zbds. 2002., 24.p.

Szlovénia és Magyarország az európai unió küszöbén. nép-
űjság. 2001. december 20. 4.p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Az információs társadalom prog-
ramja Szlovéniában. (zemináriumi dolgozat, PhD-doktori
program). Budapest: ELTE BTK Könyvtártudományi és in-
formatikai Tanszék, 2001. 1-37.p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A COBISS integrált könyvtári
rendszer Szlovéniában. (Szemináriumi dolgozat, PhD-dok-
tori program). Budapest: ELTE, BTK Könyvtártudományi
és Informatikai Tanszék, 2002. 1-38. p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A „tudás társadalma” Szlovéniá-
ban – az élet és a munka újabb kihívásainak középpontjá-
ban. (Szemináriumi dolgozat, PhD-doktori program). Bu-
dapest: ELTE, BTK Könyvtártudományi és informatikai
tanszék, 2002. 1–31.p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A könyvtárak és könyvtárosok
szerepe az információs társadalom digitalizálási folyamatá-
ban. (Szemináriumi dolgozat, PhD-doktori program). Bu-
dapest: ELTE BTK Könyvtártudományi és Informatikai
Tanszék, 2003. 1-41.p.

ŽUMER, Maja: Elektronske publikacije. In: Ljubljana.
Narodna in Univerzitetna Knjižnica. 2000. 155-161.p.

**Felgyorsítják az Európai Digitális Könyvtár előkészületeit. Miután a Google bejelentette,
hogy 15 millió könyvet tervez digitalizálni és könyvtárában elérhetővé tenni, a franciák
felgyorsították a rivális, Európai Digitális Könyvtár projektet.**

A könyvtár tanácsadó testületét csak franciák alkotják, de más országoktól is várják
az együttműködési ötleteket. A miniszter reményei szerint a projekt felkelti
az EU érdeklődését és anyagi támogatást is kapnak a központi költségvetésből. -

F: szept. 1., <http://www.fn.hu/index.php?id=56&cid=105058&hirlevelkatt=1>
(KIT hírlevél, 2005. szeptember 7.)

Wikipedia - A Yahoo News adott hírt arról, hogy a Wikipedia szigorúbb szerkesztési elveket
fog követni a jövőben. A Wikipedia, amelyet Jimmy Wales és Larry Singer alapított 2001-ben,
az online kollaboratív szerkesztésű enciklopédia népszerű példája, amelyet olvasók ezrei
szerkesztenek folyamatosan, s bárki könnyen beléphet és maga is szerkesztővé,
szócikk-íróvá válhat, egészen addig, amíg valaki utána esetleg az ő egész szócikkét is átírja.

Ezt a világméretű közös munkát egy ún. kollaboratív szoftver teszi lehetővé.
(Bánhegyi Zsolt tájékoztatójából, Katalist, 2005. augusztus 9.)